

BALTICUM

IN MEMORIAM

DET fanns en tid, då bolsjevikerna proklamerade nationalitetsprinciper, som väckte sympati ej blott bland världens arbetare utan även utanför deras kretsar. Lenin hade själv 1916 tillagt »den segrande socialismen» uppgiften »icke blott att utan förbehåll hävda principen om folkens självbestämmanderätt utan även att förverkliga de undertryckta nationaliteternas självbestämmanderätt, d. v. s. dessa nationaliteters rätt att i kraft av sina fria beslut göra sig självständiga». Vid tidpunkten för den ryska revolutionen nästan överbjödö bolsjevikerna president Wilson i att hävda nationernas självbestämmanderätt, vilken tes därför tedde sig som det oemotståndliga stora mänskliga framsteget mitt uppe i all krigisk förödelse och i opinionens ögon fick försona den ryska revolutionens fränstötande grymma metoder. I det dekret, som sovjetregeringen efter sin statskupp i november 1917 utsände, fanns en serie punkter om nationaliteterna, av vilka den pregnantaste löd: »Rätt för Rysslands alla folk att fritt bestämma sitt öde, även där detta innebär skilsmässa från Ryssland och bildandet av självständiga stater.» Dekretet var undertecknat av Lenin och Stalin, den senare då kommissarie för nationalitetsfrågor. Lenins och Stalins program om nationaliteterna och de »nationalkoloniala» frågorna kallades av de rättrogna endels en anklagelseakt mot imperialismen och fascismen och endels en hela mänsklighetens *Magna charta*, »ett banér i proletariatets och de undertryckta folkens gemensamma kamp över hela världen». Och i Brest-Litovskfreden var det nödställda Sovjet chockerande rundhänt med löften åt de förtryckta folken och med erkännanden av nationaliteters som finländarnas, ukrainarnas och georgiernas rätt att avgöra sitt eget öde.

Men den rätta halten av sin nationalitetspolitik ådagalade den nya ryska regimen ungefär samtidigt genom att animera det röda upproret i Finland, genom att låta den röda arméns hopar rycka in i de baltiska staterna och genom att steg för steg slå ner den ukrainska frihetsrörelsen. Nationalitetsprogrammet var helt en-

kelt bara ett demagogiskt trick för att göra gränstrakterna osäkra för de inringande vita arméerna. Icke på grund av någon ryssarnas nationalitetsidealism utan till följd av det finländska och de baltiska folkens heroiska frihetsstrider, den polska arméns upp-dämmande vid Warszawa 1920 av den framvällande ryska brott-sjön samt Sovjetrysslands egen kraftuttömning kunde nation-alitetsprincipen efter världskriget segra vid Bottenhavet och Östersjön. Utbyggnaden av den västerländska barriären mot det österländska Ryssland var ett verk av de förslavades uppror mot den ryska spartakismen.

Det fanns likväl andra gränsbygder, som ej voro lika hållfasta mot den Trotski-Stalinska röda imperialismen. Hur litet värt det ryska federativa systemet som nationalitetsskydd var ådagalades bland annat i Karelen och den del av Ingermanland, som stannade under det ryska väldet. Man vet ej allt vad som tilldragit sig bakom det dubbla stålträdsnät, som åtskilt Finland och Est-land å ena och Sovjet å andra sidan. Men man vet, att sovjetise-ringen varit total och delvis utförts av lättledda kreatur ur de förpinade folkens egen mitt. Man anar också, att massdeporta-tioner skett för att uppluckra gränsbygdens mark — massför-flyttningar av kanske samma dimensioner som de stora folkom-flyttningarna i Europa och Mindre Asien efter världskriget men med ett helt annat syfte än att värna om minoriteterna. Och i Västturkestan och Kaukasusbältet underkuvade Sovjetryssland de nya statsbildningarna, trots sina egna nationalitetsprinciper och trots dessa folks ofta tappra motstånd. I den i Kurland födde Paul Olbergs bok »Rysslands nya imperialism» — vilken vi i häfte 4 recenserade — får man en i sin brutala realism åskådlig bild av de metoder, som Sovjet använde när Georgiens, Armeniens och Aserbedjans fria stater under åren omkring 1920 planenligt införlivades med Sovjetriket. Svek och trolöshet, Kuusinenrege-ringar, ockupationer utan krigsförklaringar och efterföljande upprepningsaktioner voro de medel, som ryssarna då använde. Intet i regien har sedan dess förändrats; ja, man blir närmast förvånad över Sovjets brist på variationer, när man jämför dess framfart då i Kaukasus och nu i Balticum. I taktiken har ingått att ge de fria gränsstaterna inträde i Sovjetfederationen skenet av frivillighet; därigenom skulle den sovjetistiska nationalitets-principen kvarstå intakt. Möjligen kunna de styrande bedraga det ryska folket med dessa jesuitiska manövrer, men för kultur-

världen finns det blott en benämning på denna nationalitetspolitik: hyckleri i dess mest cyniska form.

Händelseutvecklingen vid erövringen av de baltiska staterna skall nu ej skildras. Man konstaterar blott, att betydelsen av ett fritt Polen som randstaternas ankargrund numera framstår ännu uppenbarare än förr. Man vet icke, huruvida England och Frankrike vid förra sommarens förhandlingar i Moskva voro beredda att tumma på de tre staternas integritet såsom priset för en antitysk inringningspakt. Man vet inte heller, om tyskarna lämnade några motsvarande medgivanden, när de tillhandlade sig sin pakt med Sovjet. Det bästa beviset för ryssarnas planmässighet var den tyska tvångsevakueringen i höstas av Estland och Lettland, varigenom Tyskland avstod från sin panträtt i dessa länder; ryssarna ha dock icke gjort någon åtskillnad mellan Litauen och de bägge andra baltiska staterna, trots att tyskarna i Litauen kvarstannat. Både vid den första framstötten mot Östersjön i höstas och vid den definitiva framryckningen i juli i år har Sovjet haft turen att kunna expediera en stat i taget. Den baltiska ententen, vilken defensiva trestatsallians avsåg gemensamt uppträdande mot alla aggressioner gentemot någon av staterna, så framt dessa ej rörde Vilna- eller Memelfrågorna, brast inför första sovjetryska hotelse. Sannolikt har den först utsatta staten ej ens vågat konferera med de andra. Sedan ryska förband i oktober intågat som besättningstrupper, voro de tre småstaterna utlämnade på nåd och onåd. Kanske ångra de sig nu, att de ej desperat upptogo strid, medan de ännu förfogade över vapen, trupper och skyddskårer. Säkerligen hade striden, om den fått föras utan hjälp från annat håll, slutat med nederlag. Men hur skulle Ryssland med sina under det finsk-ryska kriget blottade svagheter ha rätt sig, om alla de hotade staterna, från Finland ned till Rumänien och Turkiet, samtidigt angripit Ryssland och gjort allvar av den kollektiva försvarstanken? Och hur skulle situationen ha tett sig för ryssarna, om England och Frankrike samtidigt angripit från Orienten? Hade Rysslands inre front hållit inför ett tryck från alla dessa håll? Förlorade västmakterna där icke ett tillfälle att gå från ord till handling och överhuvud ett tillfälle till ett krediterande initiativ? Det båtar nu dock föga att spekulera över dessa ting.

Det må tilläggas; Finlands otroliga kraft först 1918 att slå ned det kryptoryska röda upproret och sedan 1939/40 att avvisa

Kuusinenförräderiet samt hålla den röda arméns masshärar stången får sin rätta relief först när man studerar de röda kommissariernas systematiska och på andra håll framgångsrika aktion att inom Sovjets gräns erövra Tsarryssland åter. Det är beklämmande att efteråt tänka sig att vårt största parti även långt efter det att den sovjetryska ångvälden gått förkvävande fram över de spirande statsbildningarna i Rysslands sydliga gränstrakter ville i det finska frihetskriget 1918 enbart se en inre social kamp, vilken borde mätas med vanliga enkla klasskampsmått. Det är också anmärkningsvärt, att man i samma svenska kretsar länge ävlades att betrakta de inre koncentrationssträvandena i de baltiska randstaterna uteslutande som ett problem om demokratism eller fascism; ännu så sent som i juli i år, när »arbetarna» togo makten i de baltiska staterna, var den svenska socialdemokratins ledande tidning oreserverat beredd att lyckönska till »befrielsen». Allt detta tyder på en trångsynthet i det utrikespolitiska betraktelsesättet, som blott kan förklaras ur vår hemmafronts stilla och länge förstelnade formaldemokratiska och socialpolitiska vanetänkande, i släkt med den respekt man länge ansåg sig skyldig visa den franska folkfronten trots att dess bravader genast kunde beräknas bli till ett obotligt sår på den franska demokratiska statskroppen. Men rekordet i godtrogenhet slogs dock av de radikalt kulturfernissade, kring madame Kollontay svansande herrarna och damerna; de bedårade sig av Litvinovs fredspolitik men glömde totalt Sovjets äldre blodbesudlade nationalitetspolitik och tycktes i övrigt totalt likgiltiga för all den orätt och allt det våld, varmed sovjetregimen exponerade det nya samhället. Det må sägas till de svenska arbetarnas ovanskliga heder, att det överväldigande flertalet hade oändligt större och sundare förstånd än dessa kritiklösa s. k. upplysta föregångsherrar och föregångsdamer, vilka i sin roll som sovjetunionens sympatisörer faktiskt varit despotismens och reaktionens borgensmän men ej själva begripit det.

De baltiska småstaternas uppgående i Sovjetryssland ter sig från svensk horisont som en av detta krigs största tragedier. Dessa områden ha en gång i tiden till betydande omfång varit svenska, och hela randstatsbarriären har — utan vår förskyllan eller tillskyndan — utgjort en del av vårt lands befästningssystem. Hur deprimerade vi svenskar än blivit av den tyska

ockupationen av Danmark och Norge, kunna vi aldrig släppa tron, att dessa nordiska stater efter krigets slut skola — hur detta än må sluta — återfå sin nationella frihet; skulle ändock ett visst tryck kvarvila över dem, måste deras mångahundraåriga nordiska kultur vara homogen och bergfast nog att motstå infiltration och penetration. Men de unga staterna i öster kunna ej tilltros samma inre styrka, därest deras underkuvande skulle bli bestående under — låt oss säga — lika lång tid som tsar Peters, Katarina den storas och Alexander I:s erövringar i Östersjöområdet ägde bestånd.

Det tragiska i det moderna underkuvandet, med dess totala avväpning av medborgarna, är att utsikterna vid en folkrensning blivit hopplöst små. Vad förmår ett vapenlöst folk, hur tappert detta än skulle vara, mot några militärplan från den underkuvande? — esterna äro eljest kända som världens i särklass bästa skyttar, t. o. m. bättre än finländare och schweizare, och letterna betraktades av tsarryssarna som landets bästa soldatmaterial. Även om det pågående kriget både i Finland på finländsk och i Frankrike på tysk sida visat den enorma betydelsen av stark truppmentalitet, betyder denna dock intet, ifall ett obehäpnat folk bildligt talat endast med händerna får möta det moderna krigets alla förstörelsemedel. Blott med hjälp utifrån eller genom bevakningstruppernas insurrektion kan ett uppror ernå framgång. Frihetsstridernas romantik, där geväret var vapnet med skjutskickligheten och den personliga tapperheten som avgörande, existerar icke längre. Det är förtryckarna, som favoriserats av den tekniska utvecklingen genom att de kunna monopolisera denna åt sig. Detta kan för århundraden omgestalta de mindre folkens liv.

Lika tragiskt är att nya personliga hotelsemedel nu blivit vedertagna i enlighet med den brutala anda, som stater under åberopande av statsintressets allmakt rent av ideologiskt förhärsligt. Även massdeportationer har tekniken underlättat. Men det kan räcka med hotet om deportation, ett spårlöst försvinnande utan rannsaking och dom; som ultima ratio kunna familjer utsättas för hotet om repressalier till liv och lem. Inför det öppna motståndets hopplöshet kan blotta risken för exekution och repressalier vara nog effektiv. Det är icke antagligt, att de nu levande generationerna av ester, letter och litauer under nu rådande förhållanden våga leva livet lika farligt som sina frihetsälskande

föregångare, även om deras frihetspatos är lika eldigt. Det personliga hjältemodet står nog i direkt proportion till graden av de härskande myndigheternas hårdhet. Och i detta hänseende är sovjetregimens tjeka uppenbart vida överlägsen tsarregimens ochrana. Bolsjevismen har genom sina metoder, ehuru säkerligen oavsiktligt och i och för sig föga välförtjänt, lyckats åstadkomma en Ehrenrettung för tsarväldet, som i nutidshistoriskt perspektiv alls icke längre framstår i det grymma och rättslösa sken, vari en av 1800-talets rättskultur genomsyrad och därför lätt indignerad värld såg det, t. ex. under russificeringen av Finland under dess ofärdsår. Visserligen hette det då, att polisens offer försmäktade i fängelsehålor eller hotades till livet av umbäranden i Sibirien, men rörde det sig inte om nihilistiska eller anarkistiska våldsmän, blevo de flesta förr eller senare frigivna, ofta friska och duktiga samt laddade med färsk energi för nya aktioner; eller också döko de upp i främmande länder, gynnade av asylrätten och med obegränsade möjligheter att fortsätta sina konspirationer. Alla de tre sista baltiska presidenterna gjorde bekanskap med den tsarryska polisen utan att synbarligen ta skada till kropp och själ. Och i de baltiska staterna kunde man ofta höra sena erkännanden av den relativa humanitet, som tsarregimen i sitt polisjobb visade i jämförelse med efterföljarnas prestationer i samma bransch. Redan nu ha telegrammen berättat om straffdeportationer av politiker, som intet annat gjort än hävdad sitt lands oberoende och integritet. Det forna fredliga arbetet i de fria staternas tjänst synes komma att kriminaliseras, vare sig det sedan blir bekant för världen eller ej. Det ryska kravet på utlämnande av den litauiske presidenten Smetona — något som Tyskland tydligen dock motsatt sig — är det groteskaste utslaget av de forna röda politiska flyktingarnas nya uttolkning av asylrätten.

Om man ställer en pessimistisk prognos för de baltiska folkens framtid under hammaren och skäran, beror detta icke minst på att spåren från Kaukasus förskräcka. De upprorsförsök, som där gjorts, ha hänsynslöst slagits ned, under allehanda hårda straff för de upproriska och deras familjer. Och friheten inom det federativa systemet har kvävts. Efter sex månaders bolsjevikkvalde riktade de georgiska arbetarna ett upprop till alla Europas arbetare, vari det (enligt Paul Olberg) hette: »Sedan den 25 februari 1921 finns det icke längre i Georgien några fria arbetareorganisa-

tioner. Efter Georgiens erövring behandlar man oss som slavar. Man har berövat oss yttrandefrihet, pressfrihet, församlingsfrihet, organisationsfrihet. Alla Georgiens arbetare utan åtskillnad ha underkastats en tvångsmilitarisering. Med särskild energi följdes de framstegsvänliga järnvägsmännen, som sedan tsaris- mens tid utgjort det kämpande proletariats fälttrupp i Georgien. På senaste tid har man mot dem använt en ny utrotningsmetod. Man deporterar dem. Den första gruppen har redan sänts bort. Ytterligare ett tusental komma inom den närmaste tiden att sändas bort till tvångsarbete. Det är svårt att i ett kort upprop skildra de tukthusliknande förhållanden, under vilka det georgiska proletariats försmäktar. Arbetarnas materiella villkor äro hopplösa. Vi hotas av en brutal förintelse.» Samma hotande öde som övergått Georgien betecknas i det senaste häftet av den lilla estnisksvenska tidningen »Kustbon» häpnadsväckande nog som något löftesrikt; där läses verkligen ordagrant, att den 21 juni 1940 »står för alla tider i Estlands historia såsom en märkesdag — de murar, som under sex års tid byggts upp kring samhället för att förhindra tillförseln av frisk luft, ha nu ramlat».

Det har nyligen meddelats, att U. S. A. vägrat att godta de baltiska staternas uppgående i Sovjetryssland såsom en akt av fri vilja. Intet torde vara säkrare än att självuppgivelsen är en produkt både av en liten inhemsk klicks femte-kolonn-tjänst och av Sovjets övermäktiga tryck.

Huruvida Sovjets femte kolonn i förhandenvarande utrikespolitiska läge varit en nödvändig betingelse för det ryska angreppets oblodiga framgång kan här lämnas därhän, likaså om alla de okända litteratörer och konstnärer, som lånat sig åt Sovjets intressen vid de nya regeringsbildningarna, verkligen varit medvetna om den roll som frihetens dödgrävare, vilken de predestinerats att spela. Allt tyder på att den sovjetvänliga gruppen i Estland på sista tiden ej varit talrikare än samma krets var vid den bolsjevikiska kuppen i Reval 1924, som då hastigt nedslogs. Omstörtningarna i Balticum äro samma typiska uttryck för storsbetsbefolkningens lättrörda mentalitet och fallenhet för masspsykos som den ryska revolutionen 1917 eller den franska revolutionen 1789 voro. Ty det vore fast otroligt, om den i alla de tre baltiska staterna dominerande bondebefolkningen skulle ha velat uppge den nationella frihet, som just bondeklassen mer än andra samhällsklasser tillkämpat sig och burit upp i dessa länder. Med

ockupationstrupper redan sedan i höstas i landet och med nya härskaror vid gränserna ha bönderna helt enkelt satts ur spel, och efter ryskt revolutionsmönster ha städernas radikala arbetare och andra missnöjda manövrerats fram på scenen som dem som skulle förkroppsliga den demokratiska folkviljan. Otivvelaktigt har det rått vissa motsatser mellan städernas arbetare och den agrara folkmajoriteten, som utgjort de nu bortsopade regimernas starkaste fundament. Under den ultrademokratiska tiden gavs det dock många tillfällen att räkna de radikala arbetarna, och samma tillfälle erbjöds i Estland vid 1938 års uppenbarligen mycket fria riksdagsval. Även om man sammanräknar alla arbetarpartier — alltså även de icke sovjetvänliga — kommer man i genomsnitt blott upp till tal, motsvarande en fjärdedel av de röstande. Givetvis är det alltid svårt att försöka uppskatta folkstämningen i mer eller mindre autoritärt ledda stater, helst som denna kan förskjutas från tid till annan, men ett är visst: att de gamla regimernas anhängare varit oändligt mycket manstarkare än de, som velat kasta över ända oavhängigheten till förmån för sovjetstyre. Åkallandet av demokratiska grundsatser vid sovjetiseringen kan därför icke vara grundfalskare.

En annan sak är frågan, om regimerna Smetona, Ulmanis och Päts haft stödet av en folkmajoritet. Regimernas uppkomst skall ses mot bakgrunden av den urartning, som de ultrademokratiska statsskicken ledde till, med ideliga långvariga ministerkriser, ett till pulvrisering av elektoratet ledande mångpartivälde samt stark hetsande partifeber, som närdes av ländernas ekonomiska bekymmer och grannstaters ideologiska eller annan dragkamp om inflytandet; även vissa korruptiva tendenser voro omiskännliga, främst i Lettland. Inte ens den mest trosvisse demokrat inlägger längre i parlamentarismens begrepp det kaotiska innehåll, som efterkrigsårens riksdagsvälden där exemplifierade. Det var en livsfråga för dessa stater att sanera sin demokrati, men parlamentspartiernas frivilliga medverkan härtill var knappast tänkbar.

I Litauen skedde åtstramningen redan i december 1926, i form av de nationella riktningarnas kupp efter vänstersegern samma år — en kupp, som otivvelaktigt inspirerats av Pilsudskis »Putsch» i maj 1926 men delvis även replierade på statsrättsliga idéer, som kuppmaakarna Smetona och Voldemaras redan 1918 under frihetskampens första år utan framgång förfäktat. I landet

styrde den nu upplösta partiorganisationen Tautininkai under diktaturliknande former över ett tiotal år, varvid ett ur kontrollerad kandidatnominering framsprunget lättdisciplinerat parlament dock så småningom inrättades. Men för ett par år sedan bildades en samlingsregering med representanter också för de äldre förbjudna partierna; även om Tautininkai ej skulle ha haft folkmajoriteten på sin sida, varom man intet vet, representerade dock den sista tidens samlingsregering det överväldigande folkflertalet och framför allt dess frihetsvilja.

I Lettland gjorde Ulmanis sin statskupp först den 15 maj 1934 — ett av Rigas större torg hette f. ö. 15-maj-torget — och bondepartiet, vilket praktiskt taget hela tiden dessförinnan såsom vågmästareparti dominerat landets politik, tog därmed utan konkurrens och utan hämningar statsrodret om hand. I motsats till många andra autoritära stater har Ulmanisregimen aldrig brytt sig om att kodifiera det nya författningsslivet i någon konstitution eller ens att tillsätta ett skenparlament. Man införde i stället, tvivelsutan efter mönster från Dollfuss' österrikiska ständerstat, ett korporativt samhällsskick. Och man försökte aldrig legitimera den nya regimen genom en folkomröstnings »folkbad». Det har förefallit en iakttagare, som om de inre motsättningarna — delvis kanske en följd av letternas hårdare kynne — varit störst i Lettland, samtidigt som det velat synas som om den lettiska regimen av de tre staternas varit den handlingskraftigaste och oförvägnast nyskapande på det sociala och ekonomiska området. Såsom det mest språksplittrade landet, med tyskar, ryssar och judar som mycket ansefliga centrifugala krafter, har Lettland säkerligen haft det största behovet av en stark regeringsmakt. Och i vart fall förde inte Ulmanis' diktatur till makten någon ny partikonstellation eller någon ny samhällsklass utan har — ehuru i författningsslösa och kanske hårdhänta former — utgjort en förlängning av bondeklassens förhärskande makt alltsedan frihetskrigets dagar.

I Estland stod striden 1933/34 hård mellan »wabs» (frihetskrigs-kämparnas organisation) och bondeklassen, som stod under Päts' ledning. Päts förekom en eljest oundviklig wabsdiktatur genom att rycka till sig makten, först som riksföreståndare och sedan som en i den nya författningens laga ordning vald president. Päts eftersträvade att steg för steg fostra det estniska folket till demokratisk självtukt. Den av honom efter folkomröstning till-

komna 1937 års författning var ett ur tids- och typologisk synpunkt mycket intresseväckande försök att så småningom restaurera demokratien, icke i 1920 års gränslöst demokratiska gestalt men med en stark presidentmakt, med ett korporativt inslag i en nyinrättad första kammare och med majoritetsval i enmanskretsar för att uppdämma partisplittringen i folkkammaren. Det är omöjligt att bestrida Päts' ärliga uppsåt, och om demokratien aldrig programenligt hann lössläppas på nytt, hade detta tvivelsutan främst sin grund i det hårdnande utrikespolitiska läget. Bakom Päts stod den fosterländska fronten och skyddskåren. Fronten fick vid 1938 års riksdagsval omkring hälften av samtliga röster — då endast en kandidat uppsattes i flera kretsar, är ingen exakt röstberäkning möjlig; återstoden av rösterna voro splittrade på olika fraktioner både till höger och vänster om fronten, och socialistpartierna fingo endast sju mandat. Av allt att döma var Päts' regim lika starkt demokratiskt legitimerad som en engelsk underhusmajoritets.

Det var förvisso ingen tillfällighet, att de nya regimerna inkarnerades av namnen Smetona, Ulmanis och Päts. I högre grad än några andra hade de lett frihetsrörelserna och framstått som patres patriae. Kring dem skedde samlingen, när partisplittringen hotade att äventyra frihetsverket. De personifierade den nationella statstanken på samma sätt som Pilsudski i Polen och Masaryk i Tjeckoslovakien. Alla tre voro födda nationalisterna och demokrater men friheten var eller måste bli det primära och demokratien det sekundära.

Det är ett gigantiskt arbete, som de tre staterna var och en efter sin nationella särart utfört under frihetens två årtionden. Det har måst fylla alla med beundran och sympati. Deras land skövlades under världskriget eller frihetsstriderna — som måste utkämpas både mot ryssar och tyskar — och genom sina agrarreformer sprängde de från början den gamla ekonomiska ordningen. Utrustade ofta med förvånande hög bildning och intelligens, i jämförelse med vilken de nordiska folken ej skola förhäva sig, lyckades de baltiska folken med otroligt mycket under de tjugu åren. För Sovjet kunde det vara pinsamt att se de baltiska folkens snabba framsteg; de svenska turisthorderna till de baltiska badorterna återigen voro nog icke alltid till uppbyggelse för balterna själva, som i sin fattigdom måste offra och försaka och i svenskarnas vräkighet icke fingo de rätta perspektiven på

sin egen välståndshöjning. Stora svårigheter bragte den internationella jordbrukskrisen, som täppte till marknaderna för de viktigaste exportvarorna eller sänkte jordbrukets produktpriser. De tre länderna stodo inför nödvändigheten att komplettera jordbruket med industri, men industrialisering fordrar en ansenlig tids process. De stora exporthamnarna voro ofta tomma på fartyg — för resenären det signifikativaste intrycket av näringslivets svåra kris. Men trots dessa vedermödor, som säkerligen med tiden övervunnits genom nya offer och försakelser, omhuldades och frodades vetenskap och kultur. Icke minst främjades det humanistiska arbetet, med dess starka nynationalistiska inriktning. De forna folkspråken fingo en ny och sträng form genom den flödande litteraturen, och särskilt etnografien blomstrade. Trots all sin centralism har Sovjetregimen tolererat folkspråken och dialekter i det gamla Ryssland, och det är kanske icke enbart en from förhoppning att estniskan, lettiskan och litauiskan skola överleva den nya hårda vintern. I Lettland har det sagts, att de tusentals bevarade folkvisorna från tiden före tsar Peters erövring varit det starkaste bindemedlet för den undertryckta nationaliteten under förryskningens tid; när russificeringen kom, dogo både skaldernas inspiration och sången på folkets läppar. Nu saknas det tysk-baltiska inslaget som kulturell motvikt mot det ryska trycket. Nu ha också utrotningsmetoderna brutaliserats och raffinerats. Men tjugu års intensivt arbete har å andra sidan givit de nationella språken och de nationella kulturerna en fasthet, som dessa förut aldrig ägt och som ingen rysk nedisning borde kunna helt bryta och utplåna.

Sällan har man utomlands sett en sådan frihetskärlek manifesterad som i de tre randstaterna. Den (f. ö. i Stockholm gjutna) monumentala frihetsstatyn på Bribibasallén i Riga lär ha blomsterhöljts i smyg under den nya arbetarregimen, ända tills denna demonstration förbjöds. Den säger nog mera än de artificiella röstsiffrorna om inställningen till Sovjet. Finns det någon imponerande minnesgård över ett frihetskrigs hjältar än Brödra-kyrkogården i Riga? Var såg man en mer gripande syn än frihetskrigsinvalidernas samling varje afton vid den okände soldatens grav utanför Vytautasmuseet i Kaunas? Och har man någonsin en starkare förnimmelse av en västerländsk utpost än i Narva, där bakom Ivangorod skyttegravarna från inbördeskriget ännu bevarats? I sin idrott och sina sångarfester har framför allt

ungdomen givit utlopp åt sin nationalism. Inför Sovjets kanonmynningar och med förrädares dolk i ryggen måste denna frihetslängtan nu förkvävas, helt visst i en förstulen gråt som ej får höras. Skulle någon ha trott på livsrumsidéerna före en resa till Balticum, far han därifrån omvänd. Det finns nationella värden, som äro högre än imperialismens och råvaru- eller avsättningspolitikens materialism. Det är de små — och icke minst de länge förtrampade — folkens rätt att fredligt och fritt få gestalta sitt liv.

Kanske vänder sig bladet plötsligt. Sovjetregimen kan skakas i sitt inre, och tyskarna kunna sätta arméerna i marsch mot öster. Nya tider kunna skapa nya former och nya livsbetingelser. Men Orions bälte hinsides Östersjön synes tillhöra en passerad idylls tid. Och liksom Tyrgils Knutssons staty i Viborg icke längre står på nordisk mark, har även det svenska lejonet på Narvas slagfält flyttats bakom järnridån. När Ragnar Östbergs konstverk restes, var det icke blott ett äreminne över en svensk krigarbragd utan också en erinran om Sveriges insats för den västerländska odling, som de fria staterna i de forna Östersjöprovinserna företrädde. Nu synas dessa våra stora historiska insatser dömda att förspillas.